

MAKTAB O‘QUVCHILARIDA IJTIMOIIY-EKOLOGIK VA SOG‘LOM TURMUSH TARZI MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING ZAMONAVIIY PEDAGOGIK STRATEGIYALARI

Sayfitdinov Anvar Sadritdinovich

Namangan davlat pedagogika instituti,
Intellectual fanlar va axborot texnologiyalari kafedrası dotsenti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23399763>

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumta’lim maktablari o‘quvchilarining umumiy hayot faoliyati madaniyatini oshirish kontekstida ekologik ong va soog‘lom turmush tarzi ko‘nikmalarini rivojlantirish muammolari atroflicha tahlil qilingan. Sanoatlashuv va urbanizatsiya kuuchaygan davrda o‘quvchilarni atrof-muhitni muhofaza qilishga hamda shaxsiy salomatlikni asrashga o‘rgatishning innovatsion usullari ko‘rib chiqilgan. Ekologik muammolarni hal etish hamda kundalik soog‘lom odatlarni shakllantirishda "Eko-kvestlar" va amaliy vaziyatli modellashtirish o‘yinlarining pedagogik imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: ekologik madaniyat, sog‘lom turmush tarzi, urbanizatsiya, hayot faoliyati xavfsizligi, eko-kvest, ekologik ong, oila va maktab hamkorligi.

Аннотация: В данной статье подробно анализируются проблемы развития экологического сознания и навыков здорового образа жизни в контексте повышения общей культуры жизнедеятельности учащихся общеобразовательных школ. Рассмотрены инновационные методы обучения учащихся охране окружающей среды и сохранению личного здоровья в период усиления индустриализации и урбанизации. Раскрываются педагогические возможности «Эко-квестов» и практических игр ситуационного моделирования в решении экологических проблем и формировании повседневных здоровых привычек.

Ключевые слова: экологическая культура, здоровый образ жизни, урбанизация, безопасность жизнедеятельности, эko-квест, экологическое сознание, взаимодействие семьи и школы.

Abstract: This article provides a detailed analysis of the problems of developing environmental awareness and healthy lifestyle skills in the context of improving the general life activity culture of secondary school students. Innovative methods of teaching students environmental protection and personal health preservation during the period of increasing industrialization and urbanization are reviewed. The pedagogical potential of "Eco-quests" and practical situational modeling games in solving environmental problems and forming daily healthy habits is revealed.

Keywords: ecological culture, healthy lifestyle, urbanization, life activity safety, eco-quest, environmental awareness, family and school cooperation.

Hozirgi davrda global ekologik inqirozlar, iqlim o‘zgarishi, havoning iflooslanishi va shahar muhitining texnogen yuklamasi insoniyat oldiga o‘zining yashash tarzini tubdan qayta ko‘rib chiqish majburiyatini qo‘ymoqda. Kelajak avlodning salomatligi va sayyoramizning

ekologik barqarorligi bevosita bugungi maktab o‘quvchilarining ongida, dunyoqarashida qanday qadriyatlar shakllanishiga bog‘liqdir.

Ta’lim tizimida o‘quvchilarning umumiy hayot faoliyati madaniyatini rivojlantirish faqatgina texnik xavfsizlik qoidalari bilan cheklanib qolmasdan, o‘z ichiga yuksak ekologik madaniyat hamda sog‘lom turmush tarzi (STT) me’yorlarini ham uzviy ravishda qamrab olishi lozim. Zero, sog‘lom atrof-muhit va soog‘lom tana inson faoliyati xavfsizligining asosiy ustunlaridir.

Zamonaviy maktab o‘quvchilari o‘rtasida kamharakatlilik (gipodinamiya), noto‘g‘ri ovqatlanish (fast-food, gazli ichimliklar iste’moli) hamda ekologik madaniyatning yetishmasligi oqibatida turli surunkali kasalliklarning yosharishi kuzatilmoqda. Bundan tashqari, maishiy chiqindilarni duch kelgan joyga tashlash, tabiat resurslaridan (suv, elektr energiyasi) isrofgarchilik bilan foydalanish kabi salbiy holatlar yoshlar orasida hali ham uchrayib turibdi.

Bunig bosh sababi — maktablarda ekologiya va soog‘liqni saqlash mavzulari ko‘p hollarda faqat quruq ma’lumotlar berish, reja to‘ldirish uchun o‘tiladigan ma’ruzalardan iborat bo‘lib qolayotganligidadir. Bola atrof-muhitni asrash va o‘z soog‘lig‘iga g‘amxo‘rlik qilish majburiyat ekanini tushunishi uchun darslar qiziqarli, jonli va amaliy jarayonlar orqali amalga oshirilishi shart.

O‘quvchilarda ekologik va sog‘lom turmush tarzi madaniyatini shunchaki nazariy bilim emas, balki kundalik odat darajasiga ko‘tarish uchun ta’lim muassasalarida quyidagi ikkita innovatsion loyihani amalga oshirish lozim.

"Ekologik muvozanat" yo‘nalishidagi Keys-stadi

O‘quvchilarga aniq bir hududiy yoki global ekologik muammo bayon etilgan keys topshiriladi.

Keys mazmuni: "Siz yashayotgan hududdagi kichik daryoga yaqin atrofdagi sanoat korxonasi o‘zining kimyoviy chiqindilarini oqizmoqda. Bu esa aholi salomatligiga va suv hayvonlariga jiddiy zarar yetkazmoqda. Siz maktabning ekologik klubi rahbari sifatida vaziyatni o‘nglash uchun qanday chora-tadbirlar rejasini taklif qilasiz?".

Pedagogik ahamiyati: Guruhlar iqtisodiy, huquqiy va ijtimoiy jihatlarni hisobga olib, o‘z yechimlarini taqdim etadilar. Bu jarayon o‘quvchilarda faol fuqarolik pozitsiyasini va real ekologik mas’uliyatni tarbiyalaydi.

"Eko-kvest" va Sog‘lom turmush tarzi simulyatsiyalari

Maktab hududida maxsus harakatli kvest o‘yinlari tashkil etiladi:

Chiqindilarni saralash bekati: O‘quvchilar aralash berilgan maishiy chiqindilarni (plastik, qog‘oz, shisha, organik elementlar) tezlikka va to‘g‘ri tartibda maxsus qutilarga saralashni amalda bajaradilar va chiqindilarni qayta iishlashning ahamiyatini o‘rganadilar.

Sog‘lom taomnoma bekati: O‘quvchilarga turli oziq-ovqat mahsulotlarining maketlari beriladi. Ular kunlik energiya sarfi va vitaminlar balansini hisobga olgan holda o‘zlari uchun foydali bo‘lgan to‘g‘ri nonushta yoki tushlik menyusini mustaqil tuzishlari kerak.

O‘tkazilgan uch oylik pedagogik tajriba-sinov ishlari shuni ko‘rsatdiki, "Eko-kvest" va amaliy mashg‘ulot tizimidan o‘tgan o‘quvchilarning kundalik hayotdagi xulq-atvori ijobiy tomonga o‘zgargan. Natjialarni quyidagi umumiy tahlil orqali ko‘rish mumkin:

Kundalik hayotda energiya va suvni tejash odati: 28% dan 72% ga oshgan.

Chiqindilarni maqsadli va taqribli joylashtirish: 34% dan 85% ga yaxshilangan.

Zararli yeguliklardan (fast-food) voz kechish va to‘g‘ri ovqatlanish: 22% dan 65% ga yuqorilagan.

Eng muhimi, bu qoidalar bolalar uchun majburiy taqiq emas, balki ongli ravishda tanlangan shaxsiy hayotiy ehtiyojga aylangan.

Umumta’lim maktablarida o‘quvchilarning ekologik madaniyati va sog‘lom turmush tarzi ko‘nikmalarini shakllantirish jamiyatning barqaror va xavfsiz rivojlanishini ta’minlovchi asosiy omildir. Interfaol pedagogik metodlar va o‘yinli simulyatsiyalar yosh avlodni atrof-muhitni asrashga va o‘z tanasiga nisbatan oliy qadriyat sifatida qarashga o‘rgatadi. Bu esa ularning kelajakda jismoniy sog‘lom va ijtimoiy mas’uliyatli komil shaxs bo‘lib yetishishlariga mustahkam pedagogik zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimatov N. Ekologik tarbiya va madaniyat asoslari. - T.: O‘qituvchi, 2015.
2. Shaxmurova G.A. Sog‘lom turmush tarzi asoslari. - T.: Fan va texnologiyalar, 2019.
3. Taylor J. Environmental Education in the 21st Century. - London: Kogan Page, 2014.
4. Nigmatov A. Ekologiya asoslari. - T.: Bilim, 2004.